

^v**ŠOLSKI PRIJATEL.**

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 2 fl. brez pošte.

Číslo 18.

V torek 27. aprila 1852.

I. tečaj.

Ljudska šola.

Od učnega obnašanja (Lehrton.)

Na učnem obnašanju je sila veliko ležeče. Kakšno serce učitelj do šole ima, kako se s otroci obhodi, kako s njimi govori, kako svoje lice, svoje oči in roke obrača in svoje telo in telesne ude pred učenci zravna, s edno besedo: kako se učitelj pri svojem podučevanju vede in obnaša, — vse to je, kakor skušnja uči, imenitna reč. Učitelj, ki se pravilno in modro obnaša, bode s otroci vse opravil, on bode — tako reči — čudeže delal, otroci bodo radi in veseli u šolo hodili, tiho in pazljivi u klopih sedeli, se pridno učili in tako čudno napredovali. Učitelj je duša cele šole: dober učitelj — dobra šola, slab učitelj — slaba šola.

Beseda „učno obnašanje“ pa obseže več reči. Da se po pravici poterdti zamore, te učitelj se dobro pri podučevanju obnaša, on ima dobro učno obnašanje, je treba, da učitelj tole zna storiti:

1. da ga učenci ljubijo in radi imajo;
2. da učenci za šolo in za učne predmete kaj marajo;
3. da se dušne moči učencov oživijo in razvijejo in da učenci jih napenjajo in vadijo; in slednič
4. da učenci tiho sedé in dobro pazijo.

Lete reči bodemo zaporedoma malo obširnej pretresovali.

Koliko tečajev (Jahrkurse) u ljudskeje šoli?

Bi ne imelo treba biti, učitelja prašati, kako se učenci več in hitrej naučé, alj če se po samem — posamezno — alj če se vsi vkup — vkupno podučevajo.

Vendar žalibog, da moramo vsim šolnikom odkritoserčno oznaniti, da so posamuih med nami, koji vsakega učenca na drugej stopnji učé.

Nastopivši javno službo učiteljsko, pričnem izpraševati učenca zaporedoma, skuševaje jih, česar in kako bi se bili otročiči naučili, pa kaj zvem? Kaj sem slišal? Gola resnica, karti povem, dragi čitatelj moj! — Pervi učenec oglasi se: jaz tukaj le učim se; drugi odgovori: jaz sem pa le tukaj le; tretji pravi: jaz sem pa že na unej strani; šterti pristavi: jaz sem pa že bolj prědi itd. Vsak je bil na drugej stopnji čitanja, vsak je na drugej strani bral, in taka je bila tudi u ostalih predmetih. — Ni davno, kar sem od nekega gospoda čul, da pozna učitelja, koji tudi tako napčno učí; to me je spodbodlo pisati ovi stavek, da učiteljem u tej zadevi svoje misli naravnost razodenem.

Taki učitelji so pravi podjedi svoje mladine, ki njej vse žile za dušni razvitek slabijo in podkopujejo, da začne hirati na veselju do šole in odpadati, kakor naj lepše žitne stebleta na zelenej njivi, kojih mlade koreninice podjěd požira, da po malem vsahnejo. — Taka je bila. Okoli 140 šolskih otročičev, jih še 50 ni šole obiskovalo, u kraju, kjer naj daljnji nima četertinko ure u šolo; pa še ti, ki so hodili, so le po klopih skakali, kadar se je eden na svojej stopnji učil. Kaj pa so otročiči znali? Ničesar prav, ne čitati, ne pisati, ne računati. U tej šoli si vidil pravi změs in godlo. Nobenega oddelka, nobenega razreda, ne tečaja, pa tudi nobenega reda ni bilo. Dél učencov je imel sicer že povestice u rokah, pa jih ni znal čitati, ne pismenke pisati. Tako je šel ves nauk u šoli in tudi veselje do šole rakom žvižgat. —

Učitelj naj tako učí, da bode najmanj, ko je mogoče, u dveh razredih oddelkov ali tečajev imel; da ne bode vsak učenec sam za-se že tečaj ali oddelk. Ne moramo prehvaliti in prečislati postavu visokega ministerstva, koja nam vkaže, le enkrat u letu otroke u šolo jemati.

Kjer jih dvakrat, ali kakor sem jaz tukaj našel še večkrat u letu, kadarkoli eden pride, u šolo jemlejo, dobijo zraven prvega tečaja še poltečaj ali pa še več podtečajev spodnjega oddelka u I. razredu, da potem takem učitelj še pol ure na dan u prvem

tečaju sam osobno ne podučuje. Taka učilnica je slaba, je bolna, ter potrebuje zdravnika, da bi jej pomagal! Kar se učenec dones nauči, že do jutra pozabi.

Pervi razred ne smē več ko tri tečaje imeti. Učenci prvega in učenci drugega leta dajo spodnji oddelk I. razreda (I. klase) in učenci tretjega leta ali tečaja dajo verhnji oddelek I. razreda (I. klase). U verhnjem oddelku naj bode le 1 tečaj. Pridneji in sposobneji učenci naj stopijo u drugi razred (II. klase), slabeji naj ostanejo u tretjem tečaju, to je u verhnjem oddelku I. razreda, da pospetujejo, kar se novinci, ki iz drugega tečaja pridejo, učijo. — Drugi razred naj ima le 2 tečaja, namreč: učenci 1. in učenci 2. leta. Potem takem dobimo 5 tečajev za ljudsko šolo u prvem razredu 3 in u drugem razredu 2 tečaja. Učenci, koji 3 leta u II. razred hodijo, morajo s drugim tečajem ponavljati, da se u nauku bolj vterdijo in ogladijo; včistemu učitelju pa tudi za trijence ne bode manjkalo kaj novega in težjega, da jim bode vmēs opraviti dal, in jih pazljive obderžal.

To velja, kjer en sam učitelj po 5 ali saj najmanj po 4 ure na dan in le u maternem jeziku uči. Da bi pa učitelj svojo nalogo ložej in s večim uspēhom dognal, naj si za vsak tečaj toliko opetovateljev (Wiederhohler) iz sledečega višjega tečaja izvoli in vstavi, kolikor je klopi. Učencov prvega tečaja za 1. tečaj, drugega za 2., tretjega za 3. itd. ne svečujem k temu dēlu postavljati, ker učenci na ednakej stopnji niso še tako vterjeni, in niso še u stanu, tako pokojno, verjetno in zanašljivo prevdariti, ali učenci, kojih izprašujejo, dro pravilno izrekujejo ali ne; zatorej se učenci lahko napak nauče in navadijo, potem jih učitelj težko odvadi, ali pa mu popravljanje čas trati. Veče, sposobneje starejše učence pa jako veseli, da že morejo in smejo svoje součence podučevati; tudi rajši vboga spodnji tečaj otroke iz višjega, kot iz svojega tečaja. Ovi opetovatelji naj sprašujejo vsak svojo klop pred šolo in po šoli, kadar je potreba in priložnost, posebno u 1. tečaju spodnjega oddelka u I. razredu, kjer se učenci glaskovati in slovkovati učijo. Učitelj naj jim pokaže, kaj, koliko in kako naj se učenci vzajemno izprašujejo. Prej da bodo kvatre pretekle, bodeš sad ovega vravnanja vidil.

Kako se učni predmeti s časom vred za vsaki tečaj razdelijo, kaže ti učna osnova (Lehrplan), koje ti je trëba, kakor kazala pri cerkovnej uri, da veš kada in kam postopati, ko uk pričneš. Kako se ima vsak učen predmet posebej učiti, povë ti posebna uëba (specielle Methodik). Oboje, uëno osnovo in učni naèin prinaša nam in bode prinašal šolski prijatelj. Ako bi nekteri med učitelji vtegnil o tem druge misli biti, ali pa kaj boljšega oznaniti, naj nam priobèuje, mi bodemo njemu prav hvaležni za vsako verstico boljših misel, ako se na zvédnost opërajo.

Somer.

Kosilice slëpe babice.

(Dalje.)

Ljudomili otrok.

Ko Peter ogenj nareja, gre Dragotin k vratom in pokliče une fantiče, ki so vsi plašni se približevali.

Pojte s menoj, pojte, jim reče, ne bojte se; prijevši naj mlajšega za roko pelja vse vkupej k pozedcu (lëvi *), kjer je že lepo raznečeno bilo. Revčiki bi se bili prav fletno okrevali (erholen), ali naj mlajši deček je vedno se jokal. Dragotin ni mogel razumeti, kaj mu je, da se joka, pa naj veča sestra je njemu vekanja vzrok odkrila: jaz dobro vëm, zakaj se joka, pravi ona; sirotej že od snoèi do sada ni nič jedel, pa tudi ne more tako dolgo lačen biti, ko mi že bolj odraščeni.

Dave mu še naša ljuba mamica kosca kruha niso imeli dati, zatorej smo ga od doma peljali, da bi ne slišali ga krièati. Oni predejo, ako bojo skorej predivo prodali, bojo nam še le jesti kupili. Mislite si, ljubčiki moji, kaj je pri tej povësti Dragotinovo serce občutilo. Njegova perva skerb je bila, jesti dati jim; pa prav po glavi mu ni šlo. Njegov oèe so bili tovne, in njegova mati mu prepovejo, nadlegovati jih. Prigodno spomni se, da so mu njegova kuma (koterca) lepo gibanico (eine Art Kuchen) u dar poslali; on je menil s svojimi tovarši povžiti jo; ali on pa to

*) Na laškem imajo v mnogih krajih namesto peèi lëve ali pozede, na kojih kurijo in se grejejo.

nekaj bolj premisli, in reče k sebi: moji tovarši ne gladujejo, in takšne sladkarije niso jim bolj všečne, kakor pa meni: boljše je, ker nimam kej drugega, da to jesti dam tim vbožčikom.

Dragotin leti hitro gibanico iskat, in razdeli jo med nje s neizrečljivo zadovoljnostjo.

Oh, sadaj je bilo veselje! kakor je mali fantič oči izbrisal in si jih osušil, začne smehljati se, pade Dragotinu okoli vrata, in ga celuje. Njegove sestrice zahvalivše se mu, rečejo, da hočejo k materi se vrniti, ker so za njo komadec (kosec) gibanice prihranili.

Ljubi Dragotin je ves juterni čas tako zadovoljen bil, da ni nikoli česar drugega mislil od tega, kako bi pomagal nesrečnikom. Ravno tisti večer je mogel svoje majhine dohodke zganjati (pobirati), ki so 7 dvajsetic na mesec znesli. Po navadi je on te denarje na knjige (bukve) in bakroreze (natisnjene podobe, Kupferstiche) obračal, ali takrat pa le jih zanese dobremu Petru in prosi ga, da bi mu vsak den hlebec kruha kupil, in tega nikomur ne pravil.

Prihodno jutro vkaže prav prigodi raznetiti, ter gre, da pove ubožčikom. Ravno kar zagleda mnogo od mraza skorej na pol mrtvih otrok priti; on jim reče noter iti, posadi jih okoli ognja, pa razdeli jim kosov kruha s sirom in s srovim maslom, kar si je od svoje kosilice prihranil.

Vbožčiki so tako radi jedli, da se je vidilo, kako potrebni so bili; on jih ne pusti oditi, dokler niso se prav najedli in lepo so-greli. Toven peljaje jih, zagleda pri svojih vratih na kamnu starčeka sedeti, ki je od gole lakote že čisto v kraju bil, da bi vtegnul koj minuti; Dragotin ga pošteno pozdravi, rekoč: ljubi moj možek, ne sedite tukaj na vetru; spravite se na noge, naslonite se na-me, pa skažite mi to ljubezen in veselje, noter iti. Vbogi starček pogleduje ga s blédim očesom, ker ni imel sape več pregovoriti. Dragotin pa pokliče konjarja, da bi mu pomagal, moža prav varno v izbo zapeljati, kjer se mu je na vsako vižo pomagalo in postreglo. On mu reče v slonilnico (stol s habami) raven léve (ognjišča) se vsesti, dočas gre Dragotin k odgojitelici za kozarec vina prosit, pomoči skorjico kruha noter, poravna

se kleče zraven starčka, ter mu jo k ustom poda. Le nekaj malega od vina pogoltniti, že stori, da je serec vidljivo se poživel; potem stisne s svojo okoreloj rokoj Dragotinovo roko v znamenje, da se prav lepo in serčno zahvali. Dragotin je zadovoljen in vesel, da je priložnost imel zavolj svojega goda drugim ljudem kaj dobrega storiti; še več ga je pa to veselilo, ko je vidil, da njegov svat rad jě in se dobro okrepcuje.

Dragotin ga prosi, da bi ga vsak den obiskat prišel, in še več tacih s seboj pripeljal, ki gladú in mraza terpijo,

(Dalje sledi.)

Večernica.

Za goro pomika že sončice se,
Prijazno ozira nazaj se nam še;
In preden vtopilo za goro se bo,
Nam hoče zročiti še milo slovo.

Dolince in rožce posije že zdej,
In zopet se malo pomiče naprej;
Se žarčeka žarček že zgublja v goró,
In mračna tančica zagerne zemljó.

Ko sonce življenja nagnilo se bo,
Zahajati tudi daj Bog mi tako;

Pri rožcah le samo poslovil bi se, —
In koj sim napravljen odjiti le kje.

A. Praprotnik.

Istinga in obresti.

Avgust II., kralj Saksonski se je zvonaj mesta sprehajal. Tako se je bil preoblekel, da se mu na oblačilu ni bilo poznati, da je te — kralj. Ravno so cesto ravnali in veliko ljudi je pri cesti delalo. Kralj med trumo zagleda nekega mladega delavca, ki je lepo veselo prepeval in se pri delu prav urno obnašal. „Koliko si zaslužiš na den?“ ga kralj prijazno popraša. — „Štiri groše,“ mu delavec odgovori. „To ni veliko! Kako pa moreš s tim

živeti?“ — „Živeti?! — Hm! če bi le samo tega treba bilo; — gospod! jaz še obresti (činže) s tim denarjem plačujem, in si na verh še istingo (kapital) naberam; le poskusite tudi vi tako, če znate!“ „Ljubi prijatel! ti mi sedaj nekaj praviš, česar ne morem zapopasti in verjeti.“ — „No! ravno je bila ura, da počijemo, — pojte s meno u mojo hišico, — tam hočem vse Vam razložiti in odkriti.“ Pri tih besedah prime kralja, — se vē da ga ni poznal — lepo rahlo za roko in ga naravno proti malej hišici pelja. Na klopi pred to hišico sta ravno sedela siv starček in stara ženkica. — Delavec ta dva na klopi ponižno in ljubeznivo pozdravi in ptujega gospoda takole nagovori: „Lejte! ta dva sta moji ljubi stariši; že sta prestara in preslaba, — nista u stanu si kaj prislužiti, — zato živita s menoj od tistega pičlega denarja, ki ga jaz na den prislužim. Zvesto sta nekđaj za me skerbela, me u šolo pošiljala, me delati in Bogu služiti učila in za me težko delala, dokler da sem jaz sam prirastil in si sam kruh služim. — To, kar so stariši na me obernili, to, ljubi moj gospod! je bilo istinga (kapital), od ktere jaz sedaj le samo obrest ti plačujem; zakaj nikolj nisim u stanu vse poplačati, kar so mi stariši dobrega storili; — jih celo in čisto poplačati, izročim nebeškemu Očetu.“

Sedaj pelja gospoda noter u hišo in pokaže mu šestero zdravih in ljubeznivih otročičev — od 4 do 10 let starih; vsi so okolj mamice sedeli in veliko opraviti imeli: so brali, pisali, klinčali (štrikali), predli in igrali. „Lejte ljubi moj prijatel! reče delavec spet proti neznanemu kralju, to so moji otroci, — jaz se trudim jim ravno tako storiti, kakor so moji stariši meni storili; — upam, da si tudi jaz s tim istingo nabiram, ktera mi bode na moje stare dni — ako Bog hoče — obresti donašala.“ Te besede so kralju živo u serce segle, — on pridnega delavca prijazno pozdravi in otide.

Drugo jutro stopi nek kraljev služabnik u hišico tega verlega delavca in mu pove, da naj koj na mestu u kraljev grad pride; vendar da to ni treba nikomur povedati. Borni delavec ne ve, kaj to; misli in misli, — kar mu nagloma u glavo pade, da je

morebiti včerajšni ptuji gospod ravno sam kralj bil. Nekaj plašen pa vendar vesel se praznično preobleče in svojej ženi reče: „Moj Bog! kaj bode, — zde se mi, da je gospod, ki sem ga včeraj u hišo pripeljal, sam kralj bil.“ —

Ko u kraljev grad pride, ga peljajo u neko prekrasno sobo (izbo); — tu mi naštejejo 100 terdih zlatov in pristavijo, da je to kralj sam zapovedal.

Kmalo po tem stopi kralj sam u to sobo. Delavec na kolena pade, se hoče serčno zahvaliti, — alj od veselja se mu jezik vstavlja. Kralj ginjenega delavca lepo pohvali za to, da mu je včeraj tako lepo razložil in odkril, kje ima svojo istingo in odkod pričakuje svoje obresti; slednič mu obljubi, tudi za naprej še za njega in njegovo rodbino skerbeti. — Na vso sapo srečni delavec domu hiti, vse svoje pokliče in pred njimi prejeti dar — 100 zlatov — na mizo razsuje. Solz in veselja ni bilo ne konca ne kraja; — vsi na kolena padejo in za svojega dobrega kralja molijo. —

Drobtinčica.

* Pod vodstvom g. L. Jerana, vrednika „Zgodne danice“ se tiska u Ljublani slovensko berilo za drugi gimnazialni razred. Berilo za I. razred u Ljublani že prej imajo. Želeti bi bilo, da bi se šolske berila ne samo za Ljublano tiskale; tudi drugod so šole. — Malo Berilo za Pervošolce je tudi že tiskano; velja nevezano 11 kr. — vezano 15 kr. sr. — Ravno za gotovo zvedmo, da je iskreni domorodec in večti učitelj u Škofjej Loki gosp. Andr. Praprotnik, ravno dokončal neko šolsko knjigo pod naslovom: „Spisje za slovensko mladino“. Bravcom „Šols. prijatelja“ je gosp. A. Prapr. dobro in slavno znan. Zato kaj izverstnega pričakovati smemo in serčno želimo, da bi to knjigo naša mladina skoraj u rokah imela. Svoj čas kaj več od te knjige. —

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einspieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.